

CONSIDERAȚII PRIVIND LOCUIREA RURALĂ ÎN OLTENIA ROMANĂ (SECOLELE II-III p.Chr.)

Ion Stîngă

Cuvinte cheie: locuire rurală, demografie, descoperiri arheologice
Mots clé: habitation rurale, démographie, découvertes archéologiques

Résumé: *L'auteur actualise le répertoire archéologique des sites ruraux romains de la région historique d'Olténie, ayant comme point de départ le contenu d'informations livrées par trois cartes des découvertes de l'époque romaine sur le territoire d'Olténie.*

La première carte contient le répertoire des découvertes d'avant la conquête de la Dacie, témoignant l'intérêt romain pour les ressources de la région, préfigurant déjà l'importance de la route sur la vallée de l'Olt.

La deuxième carte commentée, publiée par Dumitru Tudor en 1978, comprend 146 établissements ruraux, dont la disposition renvoie au dessin de trois zones de densité d'habitation, gravitant chacune autour de Romula, Drobeta et Buridava.

Une troisième carte, que nous proposons cette année, en 2008, renferme 276 localités avec découvertes de l'époque romaine en Olténie. Excepté les trois zones déjà mentionnées, il faut préciser que, grâce aux fouilles récentes deux autres zones à densité d'habitation prononcée prennent contour autour des localités Bumbesti et Enoșesti (Acidava).

La conclusion qui se dégage du commentaire est que l'Olténie a été rapidement occupée et systématiquement exploitée et que, par suite, l'arrivée des colons dans la province allait produire une croissance démographique évidente. Son développement économique à l'époque romaine s'explique par la variété et la richesse de ses ressources, ainsi que par le potentiel économique du Danube et des trois routes commerciales importantes qui la traversaient.

Evaluarea potențialului demografic și economic rural din provincia Dacia, continuă să fie tributară unor informații scrise sau arheologice încă sărace sau insuficient valorificate. În același timp, o constatare generală, se pare, unanim acceptată de istoriografia perioadei, este că, aproximativ 75% din populația provinciei Dacia, trăiește și își desfășoară activitatea în mediul rural¹.

¹ Protase 2001, p. 70-73.

În ceea ce privește elaborarea unor propuneri privind ocuparea, popularea și exploatarea economică a regiunii Oltenia, văzută ca spațiu geografic și istoric, în timpul Daciei provinciale, credem că trebuie avute în vedere mai multe considerente în mare parte recunoscute și acceptate de istoriografia românească.

Mai jos încercăm să enumerăm și să argumentăm în același timp, câteva din considerentele evaluate de noi ca relevante pentru tema lucrării noastre.

Primul considerent ar fi că Oltenia a fost destul de binecunoscută romanilor dinainte de cucerire. O statistică recentă a inventariat în cele cinci județe oltene un număr de 77 localități unde au fost descoperite importuri romane ce datează din secolele II a.Chr – I p.Chr². Dintre acestea cele mai numeroase se găsesc în județele de pe Olt și vecinătatea lui: Dolj – 21 localități; Olt – 20 localități; Vâlcea – 17 localități; Gorj – 12 localități și Mehedinți – 7 localități. Considerăm că această statistică este provizorie, impusă de nivelul cercetării din fiecare județ în parte. Privind harta descoperirilor romane de dinainte de cucerire ca și repartizarea lor în spațiu (Fig.1) se vede clar că direcția de pătrundere a influenței romane (negustori, funcționari, militari) este pe Olt în sus și de aici cu pătrunderi spre est, dar mai ales spre vest, cu predilecție în zonele de câmpie și deluroase ale Olteniei. Este clar că în acest moment, premergător războaielor daco-romane, romanii cunoșteau salinile de la Ocnița, câmpia fertilă dintre Olt și Jiu, ca și bogățiile miniere ale Gorjului. Ceea ce constatăm acum este o prefigurare a interesului special acordat regiunii de cuceritorii romani și de aici, a mării densități de locuire ce va apărea după transformarea Daciei în provincie.

O statistică a importurilor romane ce datează dinainte de cucerire confirmă acest lucru: din totalul de 284 bunuri inventariate ca fiind descoperite în Dacia Meridională, numai la Ocnița – Buridava au fost descoperite un număr de 141 bunuri³.

Alt considerent ce pare a fi acceptat în istoriografia românească este că Oltenia, dacă nu în întregime măcar partea ei sudică, mai accesibilă, dar și mai mănoasă în același timp, a fost printre primele teritorii colonizate. Exemplul cel mai elocvent îl constituie *villa rustica* cercetată de noi la Gârla Mare, ale cărei începuturi datează din timpul domniei lui Traian, la scurt timp întemeierea provinciei, iar proprietarul ei poate fi unul dintre primii veterani lăsați la vatră în provincia Dacia, din legiunea a IIII-a FF⁴.

După înființarea și organizarea provinciei, Oltenia continuă să joace un important rol strategic și economic, fiind puntea directă de legătură dintre sudul Dunării și inima provinciei Dacia, regiunea transilvană. Se crede, că în jurul anului

² Bărbulescu 2008, p. 77-78.

³ Bărbulescu, Teză doctorat, mss.

⁴ Stîngă 2005, p. 95-97.

110 rețeaua principală de drumuri ale Daciei era deja pusă la punct și că toate se desprind din artera principală, edificată de Traian pe malul sudic al Dunării⁵. Din acest moment Oltenia este brăzdată de trei drumuri de importanță deosebită strategică și economică:

- a. Drobeta – Bumbesti – Pasul Vâlcan – Ulpia Traiana Sarmizegetusa;
- b. Drobeta – Ad Mutrium – Pelendava – Romula;
- c. Drumul alutan, cu ramificații spre Apulum și pe Oltul transilvan.

Se estimează că în Dacia Inferior rețeaua rutieră totaliza 1330 km⁶. Regiunea în întregime, beneficiază de avantajele economice ale podului de la Drobeta, dar și de numeroasele instalații portuare de pe toată linia Dunării cunoscute atât la nordul cât și la sudul ei⁷. Pe valea Oltului era amenajată a doua linie vamală a Daciei⁸.

Marea importanță economică, a mișcării produselor pe drumul alutan, a impus administrației romane luarea unor măsuri deosebite de protecție, pază, întreținere și comunicare rapidă, asigurate de unități speciale, *Numerus Burgariorum et Veredariorum*⁹.

Alt considerent cu mare greutate în încercarea noastră de argumentare, îl constituie bogatele și variatele resurse naturale ale Olteniei, care au impus administrației romane o rapidă și totală ocupare și exploatare economică a zonei. Enumerăm pe scurt aceste bogății: teren arabil fertil, pășuni, păduri, lemn și piatră de construcție, argilă de bună calitate, minereuri variate și sare, băi termale și râuri navigabile etc. Așa cum constata Doina Benea pentru zona de Sud-Vest a Daciei, unde chiar și dunele de nisip au fost ocupate¹⁰, același lucru s-a întâmplat și în Oltenia. Această ocupare și exploatare rapidă a Olteniei a fost posibilă, credem noi, urmarea unei minuțioase strategii elaborate de administrația romană încă dinainte de cucerire.

Cum spuneam mai sus, numai puținătatea izvoarelor directe și indirecte, ne împiedică să facem aprecieri corecte asupra gradului de ocupare și valorificare a potențialului economic al provinciei. Din informațiile scrise, la nivelul întregii provincii, avem atestate numele a numai 30 de așezări rurale¹¹. Prin urmare, cercetării arheologice îi revine în această situație cel mai important rol.

Prin urmare, încercarea noastră de acum se bazează pe lângă cercetările proprii efectuate în zona noastră de competență teritorială, pe cele ale colegilor olteni de sprijinul cărora ne-am bucurat întotdeauna.

Aflate în diferite stadii de finalizare, repertorii arheologice sunt redactate pentru județul Dolj de Gheorghe Popilian, Petre Gherghe, Dan Bălțeanu sau Dorel

⁵ Fodorean 2004, p. 65.

⁶ Ibidem, p. 67.

⁷ Petrović 1990, p. 207-216; Stîngă 1996, p. 75-82.

⁸ Christescu 2004, p. 104; Tudor 1978, p. 165-168.

⁹ Tudor 1978, p. 338-339; Petolescu 2004, p.128-129.

¹⁰ Benea 1998, p. 103.

¹¹ Protase 2001, p. 71

Bondoc, pentru județul Gorj – Vasile Marinoiu și Dumitru Hortopan, Mariana Iosifaru și Silviu Purece pentru județul Vâlcea și Aurelia Grosu pentru județul Olt.

Așa se face că harta arheologică a Olteniei romane, redactată de profesorul Dumitru Tudor la 1978 este azi considerabil îmbogățită. Pe baza acestor noi informații am redactat o nouă hartă arheologică a Olteniei romane.

În susținerea propunerii noastre, cum că Oltenia a constituit, pentru început, zona cu cele mai importante contacte cu civilizația romană, apoi zona cea dintâi și cvasitotal ocupată și exploatată economic din viitoarea provincie, vom prezenta și comenta mai jos cele două hărți ale regiunii Oltenia cu răspândirea descoperirilor arheologice de epocă romană.

Repertoriul descoperirilor însumează aproximativ 146 de locuri rurale cunoscute în acest moment.

Din răspândirea lor în plan, putem deja preciza trei zone cu mare densitate a așezărilor, dintre care, pe Olt sunt două. De mai mult timp s-a constatat faptul că între Jiu și Olt, până spre Slatina, este cea mai mare aglomerare de locuri¹².

Așezările acestui întreg spațiu oltean gravitează în jurul a trei nuclee principale: Romula, Sucidava și Aquae. În acest moment al cercetării nu se pot preciza cu destulă exactitate raporturile juridico-administrative între cele trei importante aglomerări civile pe de o parte, cât și dintre fiecare dintre ele și numeroasele localități rurale ce gravitează în jurul lor. Mai sus, pe Oltul mijlociu, se conturează o altă zonă de mare concentrare de așezări ce gravitează în jurul Buridavei. Locul este de o deosebită importanță strategică, fapt ce face ca încă din timpul războaielor dacice, aici să fie stabilit sediul guvernatorului Moesiei Inferioare ca și o mare concentrare de trupe¹³.

În perioada provincială importanța economică a zonei pare a trece pe primul loc (exploatarea și comercializarea sării) de unde și măsurile speciale de securitate și protecție a zonei. În vestul Olteniei existența podului cu variatele sale instalații portuare, a unui oficiu vamal, zona cu bogate și variate resurse, favorizează apariția unei alte mari concentrări de așezări rurale, ce gravitau mai ales în jurul Drobetai, multe dintre ele, credem noi, angrenate și în schimburile comerciale directe cu sudul Dunării.

Actualul repertoriu al descoperirilor romane rurale din Oltenia însumează acum un număr de circa 276 puncte cu descoperiri ce aparțin epocii romane și, sigur, numărul lor poate crește considerabil urmare cercetărilor viitoare.

Aceeași mare concentrare de locuri se constată între cursurile inferioare ale Oltului și Jiului, spațiu cuprins în teritoriul rural al Romulei și controlat într-un fel sau altul de aceasta. Spre vest, pe o linie ce nu poate fi clar precizată, teritoriul Romulei se învecinează cu al Drobetai¹⁴. Este dificil de precizat în acest moment statutul juridic și administrativ al așezărilor quasiurbane de la Sucidava-Celei și

¹² Ardevan 1998, p. 48-49.

¹³ Tudor 1978, p. 276.

¹⁴ Ardevan 1998, p.71-72; Stîngă 1998, p. 29-30.

Aquae-Cioroiul Nou. Ca și în alte situații cunoscute în Dacia (vezi Micia) apropierea lor față de Romula, le-a oprit poate drumul spre municipalizare.

Agricultura și creșterea animalelor sunt ocupațiile prioritare ale zonei. Ni se pare normal ca administrația romană să fi inițiat un proiect special de ocupare și exploatare agro-pastorală intensă și intensivă a zonei, ale cărei produse trebuiesc obligatoriu să ajungă și în sudul Dunării, sărac din acest punct de vedere. Fermele agricole mici și mijlocii pe care noi le bănuim a fi în majoritatea locuirilor rurale precizate, sunt cele mai eficiente instrumente de exploatare agro-pastorală a zonei¹⁵. Calitatea produselor și nu ne referim numai la ceramică (tipare *terra sigillata*, tipare de statuete etc.) denotă o activitate amplă, riguros organizată, destinată aprovizionării unei mase mari de populație din jur, nu numai militară.

Noile cercetări din jurul Buridavei confirmă importanța economică și strategică a zonei. Pe lângă unitățile militare speciale concentrate aici, pe linia Oltului ființa și a doua linie vamală a Daciei.

În urma cercetărilor recente sistematice dar și de suprafață întreprinse de colegii gorjeni în jurul fortificațiilor de la Bumbesti s-a conturat o nouă zonă de mare concentrare demografică. Activitatea lor economică este legată de agricultură, dar mai ales de creșterea animalelor cât și de exploatarea pietrei și folosirea apelor termale. Așezările gravitează în jurul drumului Drobeta-Bumbesti-Ulpia Traiana Sarmizegetusa, ocupând o poziție cheie la intrarea în Țara Hațegului. Inscripția de la Iezureni (IDR II, 181), pare a fixa zona în teritoriul rural al Drobetei, ca și limita nordică a lui.

Cercetările arheologice actuale de la Acidava-Enoșești, cercetări aflate în plină desfășurare, lasă să se întrevadă că pe lângă o intensă activitate agro-pastorală există și o puternică componentă meșteșugărească, mult prea importantă pentru a fi dedicată numai satisfacerii nevoilor materiale și spirituale ale castrului. Cantitatea și calitatea produselor și nu ne referim numai la ceramică (tipare opaițe, tipare *terra sigillata*, medaliaone, statuete etc.) denotă o activitate amplă, riguros organizată, destinată aprovizionării unei mase mari de populație din jur, nu numai militară¹⁶.

Noua hartă arheologică a Olteniei, prefigurează o nouă aglomerare de așezări în jurul fortificațiilor de la Bumbesti. Activitatea lor economică este legată de agricultură, dar mai ales de creșterea animalelor, exploatarea pietrei și a lemnului, a apelor termale. Așezările sunt situate pe drumul Drobeta – Bumbesti-Ulpia Traiana Sarmizegetusa, ocupând o poziție cheie la intrarea în Țara Hațegului¹⁷.

Credem că și în Oltenia, ca în toată provincia de altfel, între momentul cuceririi romane și ocuparea efectivă a trecut foarte puțin timp. Exploatarea sistematică și generală a zonei a adus un spor demografic esențial, romanizarea producându-se la fel de intens și în mediul rural.

¹⁵ Popilian, Bălțeanu 1998, p.173-187 și fig. 1.

¹⁶ Popilian, Ciucă 1992, p. 19-26; Grosu 2006, p. 65-70.

¹⁷ Marinoiu 2004, passim.

BIBLIOGRAFIE

- Ardevan 1998 Ardevan R., *Viața municipală în Dacia romană*, Timișoara.
- Bărbulescu 2007 Bărbulescu C. A., *Vase din bronz de proveniență romană descoperite în spațiul Daciei Meridionale*, Drobeta, XVII.
- Bărbulescu 2008 Bărbulescu A.C., *Teză de doctorat*, mss.
- Benea 1998 Doina Benea, *L'habitat rural dans le sud-ouest de la Dacie IIIe-IVe ècles apres J.C.*, Actes du IIIe Colloque Roumano – Suisse, Tulcea, p. 101-118.
- Christescu 2004 Christescu V., *Viața economică a Daciei romane*, Ediție îngrijită de C.C. Petolescu, București.
- Fodorean 2002 Fodorean F., *Izvoare epigrafice privind drumurile din Dacia Romană*, RevBistriței, XVI, Bistrița-Năsăud, p. 65-67.
- Grosu 2006 Grosu A., *Noi considerații privind activitatea economică în vicii militari. Vicus-ul de la Acidava*, Drobeta, XVI, p. 65-70.
- Marinoiu 2004 Marinoiu V., *Romanitatea în nord-vestul Olteniei*, Tg. Jiu.
- Petrović 1990 Petrović P., *Classis Flavia Moesia on the Danube in Upper Moesia*, Starinar, XL-XLI, 10, p. 207-216.
- Popilian, Bălțeanu 1998 Popilian Gh., Bălțeanu D., *Apropos des villae rusticae d'Oltènie*, în, Actes du IIIe Colloque Roumano - Suisse, Tulcea, p. 173-187.
- Popilian, Ciucă 1992 Popilian Gh., Ciucă Ii, *La céramique sigillée d'importation d'Acidava*, Dacia, NS, XXX, p. 19-26.
- Protase 2001 Protase D., *Organizarea administrativă*, Istoria Românilor (editor D. Protase, Al. Suceveanu), II, p. 45-73.
- Stîngă 1996 Stîngă I., *Circulația navală pe Dunăre. Amenajări și facilități portuare în preajma Drobetei*, Drobeta, 7, p. 75-82
- Stîngă 1998 Stîngă I., *Viața economică la Drobeta în secolele II-VI p.Ch.*, București.
- Tudor 1978 D.Tudor, *Oltenia romană*, Ed. a IV-a, București.

Lista ilustrațiilor:

Fig. 1. Harta Olteniei

Fig. 2. Harta arheologică a Olteniei romane redactată de profesorul D. Tudor la 1978 (Tudor 1978, Repertoriu arheologic)

Fig.3. Harta arheologică a Olteniei romane, redactată de noi în 2008

ANEXA I. Repertoriul așezărilor romane rurale din Oltenia

1. <i>Turris</i>	41. Budești	81. Dobrotești
2. Siliștioara	42. Rîmnicu Vîlcea	82. Brobești
3. Corabia	43. Goranu	83. Vlădila
4. Izbiceni	44. Olteni	84. Devesel
5. Tia Mare	45. Mateești	85. Braniștea Locusteni
6. Rusăneștii de Jos	46. Stoienești	86. Celaru
7. Cilieni	47. Bujoreni	87. Comana
8. Jieni	48. <i>Castra Traiana</i>	88. Ghizdăvești
9. Babiciu	49. Lunca	89. Apele Vii
10. Brezuica	50. Sînbotin	90. Dioști
11. Gostavățu	51. Dăiești	91. Caracal
12. Slăveni	52. Horezu	92. Cioconești
13. Stoenești	53. Dobriceni	93. Radomir
14. Fărgășele	54. Jiblea	94. <i>Castra Nova</i>
15. Hotărani	55. Călimănești	95. Zănoga
16. <i>Romula</i>	56. Bivolari	96. Frășinetul de Pădure
17. Osica	57. <i>Arutela</i>	97. Viișoara
18. Cezieni	58. Rădăcineni	98. Leu
19. Racovița	59. Brezoi Văratec	99. Drăgotești
20. Brîncoveni	60. Călimănești	100. Teslui
21. <i>Acidava</i>	61. Copăceni	101. Romanești
22. Slatina	62. Racovița	102. Robănești
23. Stănești Lunga	63. Pripoarele	103. Circea
24. Fumureni	64. <i>Praetorium</i>	104. Bujoru
25. <i>Rusidava</i>	65. Titești	105. Craiova
26. Ștefănești	66. <i>Pons Vetus</i>	106. Perişani
27. Scundu	67. Rîul Vadului	107. Balș
28. <i>Pons Alvti</i>	68. Ianca G.Padinii	108. Gilești
29. Valea Măceșului	69. Bechet	109. Prisaca
30. Pădurețu	70. Celei	110. Gorunești
31. Ciorăști	71. Ștefan cel Mare	111. Bălcești
32. Dăiești	72. Dăbuleni	112. Grădiștea
33. Băbeni	73. <i>Sucidava</i>	113. Alimpești
34. Frîngești	74. Vîrtop	114. Polovraci
35. Stolniceni	75. Vădăstrița	115. Ohaba
36. Mihăilești	76. Vădastra	116. Dunăreni
37. <i>Buridava</i>	77. Obîrșia	117. Bîncă
38. Rîureni	78. Brastovăț	118. Padea
39. Căzănești	79. Prapore	119. Cerățul
40. Bîrsești	80. Crușov	120. Drănicu

121. Belcinu	160. Vîrtop	200. Halînga
122. Bucovăț	161. Baia de Fier	201. Orșova
123. Mofleni	162. Slobozia	202. Breznița Ocol
124. Perindava	163. Brădiceni	203. Ilovița
125. Motru	164. Arcani	204. Izvorul Bîrzii
126. Gura Motrului	165. Cartin	205. Malovăț
127. Butoiești	166. Șușeni	206. Bobaița
128. Țîntăreni	167. Runcu	207. Crăguiești
129. Răcari	168. Bistreț	208. Vrata
130. Bărașcu	169. Afumați	209. Izimșa
131. Strehaia	170. Băilești	210. Cujmir
132. Șiocu	171. Comani	211. Braniște
133. Sura	172. Basarabi	212. Recea
134. Govodarva	173. Maglavit	213. Bucuri
135. Strîmtu	174. Hunia Mare	214. Corlățel
136. Socu	175. <i>Aqvae</i>	215. Vînju Mare
137. Leorda	176. Cetate	216. Rogova
138. 23 August	177. Moțăței	217. Gîrla Mare
139. Ciovîrnășani	178. Giubega	218. Pristol
140. Broșteni	179. Corlatele	219. Gruia
141. Cătune	180. Caraula	220. Izvoarele
142. Șișești	181. Vîrtop	221. Ostrovul Mare
143. Bala	182. Salcia	222. Gogoșu
144. Dîlma	183. Gemeni	223. Izvorul Frumos
145. Seliște	184. Dîrvari	224. Bistreț
146. Pinoasa	185. Slașoma	225. Crivina
147. Cîrșu	186. Pădina Mică	226. Batoți
148. Vulcan	187. Pădina Mare	227. Ostrovul Corbului
149. Peșteana	188. Iablanîța	228. Hinova
150. Bărbătești	189. Izvorul Aneștilor	229. Bistrița
151. Barbu	190. Livezile	230. Balta Verde
152. Tîrgu Jiu	191. Bistrița	231. Devesel
153. Scoarța	192. Greci	232. Burila Mare
154. Bîrsești	193. Rocșoreni	233. Husnicioara
155. Piștenii de Vale	194. Dragotești	234. Dunărea Mică
156. Glodeni	195. Șimian	235. Gvardinița
157. Magherești	196. Drobeta	236. Bălăcița
158. Gruiu	197. Cerneți	237. Țigănele
159. Bumbești Jiu	198. Peri	238. Tismana
	199. Puținei	239. Poroina Mare

240. Debovița	253. Izvoarele	265. Grădini
241. Turceni	254. Iezureni	266. Dobrosloveni
242. Bălteni	255. Alimănești	267. Crușov
243. Săcel	256. Duancu	268. Chilia
244. Polata	257. Urzica	269. Comanca
245. Bobu	258. Traian	270. Strîmbu
246. Șiacu	259. Sprîncenata	271. Dobrun
247. Prejna Mare	260. Străjești	272. Ciîneni
248. Bălănești	261. Studina	273. Govora
249. Baroșteni	262. Scărișoara	274. Ocnîța
250. Roșia	263. Redea	275. Roșia
251. Glodeni	264. Grojdibodu	276. Mamotești
252. Borăscu		

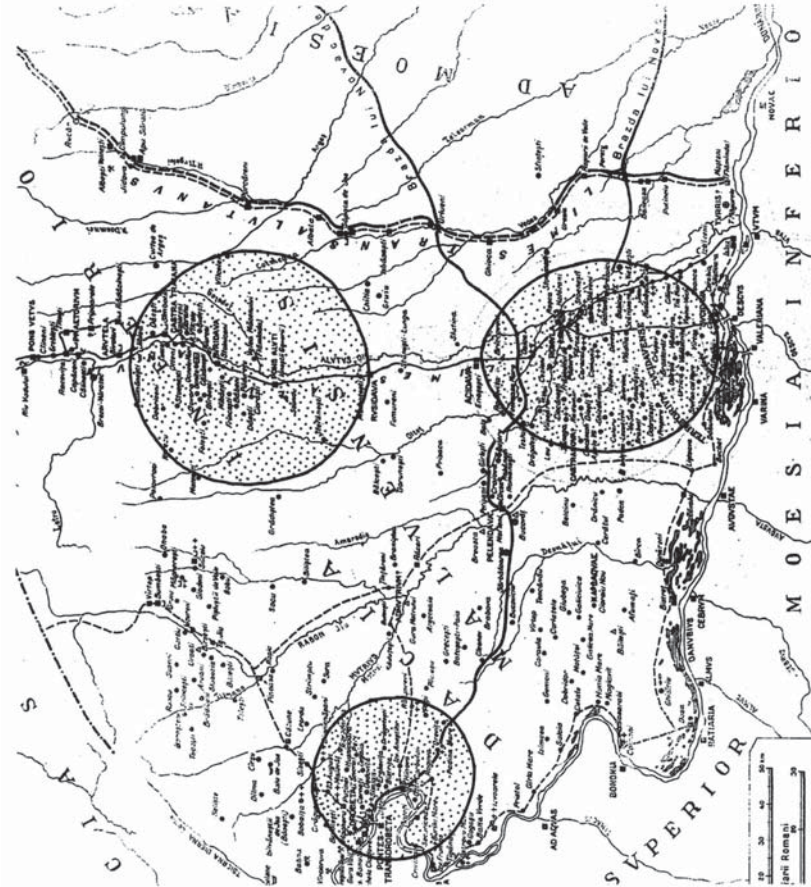

Fig.2

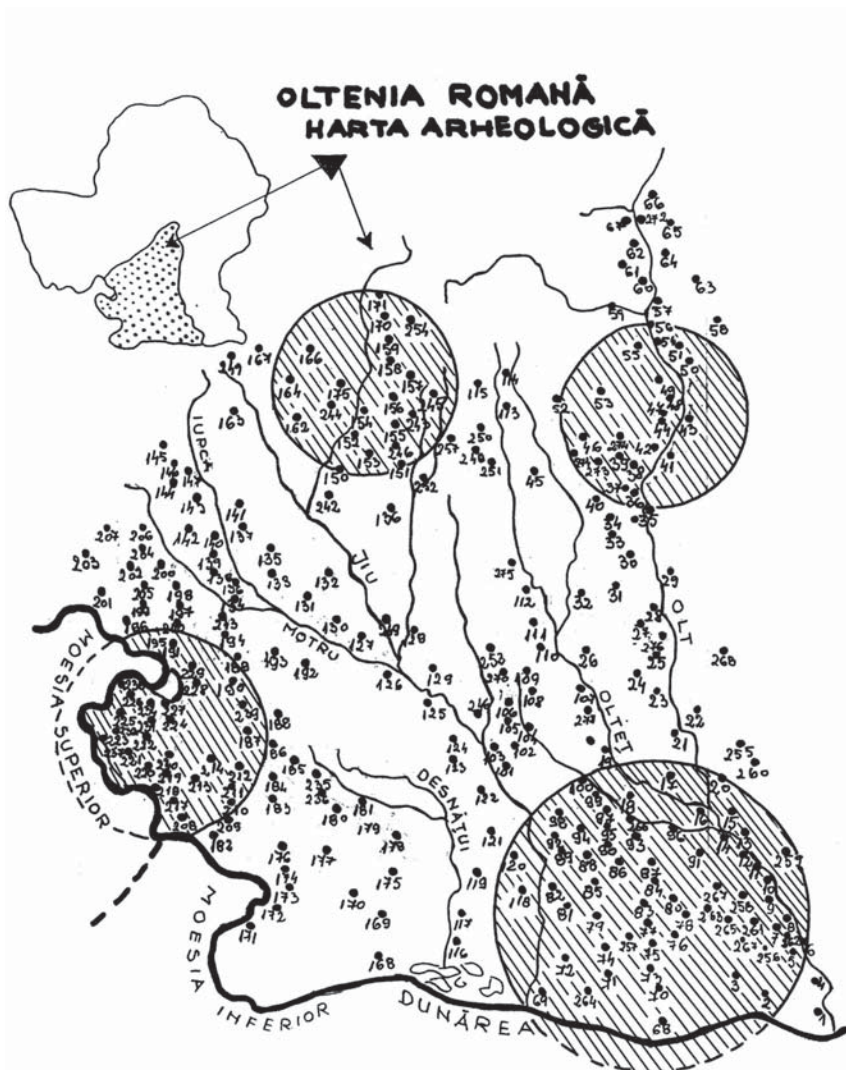

Fig. 3